

מוצאי מנוחה ערב סליחות, שנת התשע"ז, בס"ד

הלכה ב

אל יעבור במחשבתך דבר זה שאומרים טפשי אומה"ע ורוב גולמי בני ישראל שהקב"ה גוזר על האדם מתחלת ברייתו להי ות צדיק או רשע, אין הדבר כן אלא כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם או חכם או אֲ סכל או רח מן או אכזרי או כילי או שועוכן שאר כל הדעות, ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאי זו דרך שירצה, הוא שירמיהו אמר מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, כלומר אין הבור א גוזר על האדם להיות טוב ולא להיות רע, וכיון שכן הואנמצא זה החוטא הוא הפסיד את עצמו, ולפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על חטאיו ועל מה שעשה לנפשו וגמלה רעה, הוא שכתוב אחריו מה יתאוונ אדם חי וגו', וחזר ואמר הואיל ורשות נו בדינו ומדעתנו עשינו כל הרעות ראוי לנו לחזור בתשובה ולעזוב רשענו שהרשות נתנה בדינו הוא שכתוב אחריו נחפ שה דרכינו ונחקורה ונשובה וגו'.

הלכה ג

שתי קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה אינן דרך טובה ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן ולא ללמדן לעצמו, ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן או מוכן לאחת מהן או שכבר למד אחת מהן ונהג בה יחזיר עצמו למוטב וילך בדרך הטובים והיא הדרך הישרה.

הלכה ה

ומצויון אנו ללכת בדרכים האלו הבינוניים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו.

הלכה ג

ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינוניות אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר, והוא גובה לב, שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד, ולפיכך נאמר במשה רבינו ענו מאד ולא נ אמר ענו בלבד, ולפיכך צווחכמים מאד מאד הוא שפל רוח, ועוד אמרו שכל המגביה לבו כפר בעיקר שנאמר ורם לבבך וש כחת את ה' אלקיך, ועוד אמרו בשמתא מאן דאית ביה גסות הרוח ואפילו אֲ מקצתה, וכן הכעס מדה רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר, וילמדעצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו, ואם רצה להטי ל ב אימה על בניו ובני ביתו או על הציבור אם היה פרנס ורצה לכעוס עליהן כדי שיחזרו למוטב יראה עצמו בפניהם שה וא כועס כדי לייסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו כאדם שהוא מדמהכועס בשעת כעסו והוא אינו כועס, אמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאילו עובד עבודת כוכבים, ואמרו שכל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ואם נ ביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, ובעלי כעס אין חייהם חיים, לפיכך צוו להתרחק מן הכעס עד שינהיג עצמושלא ירגיש אפילו לדברים המכעיסים וזו היא הדרך הטובה, ודרך הצדיקים הן עלובין ואינן עולבין שומעים חרפתם ואינם משיבין עו שין מאהבה ושמחים ביסורים, ועליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

הלכה ג

אֲ כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן והתחיל לחשוב ביום ובלילה והיה תמיה היאך אפשר שיהיה הגל גל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסבב אותו, כי אי אפשר שיסבב את עצמו, ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים ביןעובדי כוכבים הטפשים ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים והוא עובד עמהם ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבוננתו הנכונה, וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכ ל ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו, וידע שכל העולםטועים ודבר שגרם להם לטעות זה שעובדים את הכוכבים ואת הצו רות עד שאבד האמת מדעתם, ב ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו, כיון שהכיר וידע התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בהושיבר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאי ן ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים, וראוי לאבד ול שבר כל הצורות כדי שלא יטעו בהן כל העם כמו אלו שהם מדמים שאין שם אלוה אלא אלו. כיון שגברעליהם בראיותיו

בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחרן, והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אה ד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ה' אל עולם

הלכה א

כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחט או חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי דברים, ו ידוי זה מצות עשה,

נוסח הוידוי: אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתנו ואל תתעלם מתחנתנו שאין אנו עזי פנים וקשי עורף שנאמר לפ ניך צדיקים אנחנו ולא חטאנו אבל אנחנו ואבותינו אשמנו בגדנו גזלנו דברנו דופי העוינו והרשענו זדנו חמסנו כו, 'עד כי אמת עשית ואנחנו הרשענו, מה נאמר לפניך יי' אלהינו יושב מרום ומה נספר לפניך שוכן שחקים הלא הנסתרות והנגלו ת אתה יודע, אתה יודע רזי עולם ותעלומות סתרי כל חי אתה חופש כל חדרי בטן ובוהן כליות ולב אין כל דבר נעלם מ מך ואין נסתר מנגד עיניך, ובכן יהי רצון מלפניך יי' אלהינו ואלהי אבותינו שתמחול לנו על כל חטאתינו ותכפר לנו על כל עונותינו ותסלח לנו על כל פשעינו. על חטא שחטאנו לפניך באונס וע"ה ש"ל בבלי דעת, ע"ה ש"ל בגלוי וע"ה ש"ל בדע ת ובמרמה, ע"ה ש"ל בהרהור הלב וע"ה ש"ל בוידוי פה, ע"ה ש"ל בזדון וע"ה ש"ל בחוזקיד, ע"ה ש"ל בטומאת שפתים וע "ה ש"ל ביצר הרע, ע"ה ש"ל ביודעים וע"ה ש"ל בלא יודעים, ע"ה ש"ל בכחש ובכזב וע"ה ש"ל בלשון הרע, ע"ה ש"ל במר אית העין וע"ה ש"ל בנשך ובמרבית, ע"ה ש"ל בשיח שפתותינו וע"ה ש"ל בעינים רמות, ע"ה ש"ל בפתחון פה וע"ה ש"ל ב צעדי רגלים, ע"ה ש"ל בקפיצת יד וע"ה ש"ל ברצון ובדעת, ע"ה ש"ל בשגגה וע"ה ש"ל בתמהון לבב, על חטאים שאנ ו חייבין עליהם חטאת, ע"ה ש"ל עולה, ע"ה ש"ל קרבן, ע"ה ש"ל עש"ע אשם ודאי, ע"ה ש"ל עש"ע אשם תלוי, ע"ה ש"ל ע קר בן עולה ויורד, ע"ה ש"ל עשה, ע"ה ש"ל לא תעשה שנתקו לעשה, ע"ה ש"ל עש"ע מיתנה בידי שמים, ע"ה ש"ל עש"ע כרת, ע"ה ש"ל ע מלקות, ע"ה ש"ל ע ארבע מיתות בית דין סקילה שריפה הרג וחנק, על הגלויים לנו ועל שאינן גלויים לנו הגלויים לנו כבר אמרנום לפניך יי' אלהינו ושאינם גלויים לנו כל חטאינו אתה יודע כל הנסתרות ככתוב הנסתרות ליי' אלהינו והנגלו ת לנו ולבנינו עד עולם וכו, 'כי אתה סולחן לישראל מן העולם ומוחלן לשבטי ישורון ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח ג, אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי עפראני בחיי קל וחומר במיתתי הרי אני לפניך יי' אלהי ככלי מלא בושא וכלימה יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד ומה שחטאתי מחה ברחמיק הרבים אבל לא על ידי יסור ין, יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי' צורי וגואלי.

אמר רבי פינחס תהילים כה ה [טוב וישר למה הוא טוב שהוא ישר ולמה הוא ישר שהוא טוב על כן יורה חטאים בדרך שמו רה דרך תשובה. שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו אמרו להם משלי יג כא [חטאים תרדף רעה שאלו לנבואה חוטא מהו עונ שו אמרה להן יחזקאל יח ד [הנפש החוטאת היא תמות שאלו לקודשא בריך הוא חוטא מהו עונשו אמר להן יעשו תשובה ו יתכפר לו. היינו דכתיב על כן יורה חטאים בדרך יורה לחטאים דרך לעשות תשובה .

רמב"ן דברים פרשת כי תצא פרק כב

- 3 -

(א) לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים - זו מצוה מבוארת, שאמר בתורה (שמות כג ד) כי תפגע שור אויבך או חמורו תועה השב תשיבנו לו, והוסיף בכאן לאמר "נדחים", כי "תועה" שתעה מדרכו ויכול להטותו הדרך בלא עמל גדול, ועתה הזכיר "נדחים" שברחו ממנו והרחיקו. והזכיר "שה" שהוא כאבד, ולכך ביאר בכאן ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך. ואמר וכן תעשה לחמורו - שהוא בהמה טמאה, וכן תעשה לשמלתו - אע"פ שאין השמלה תביבה על בעליה כבעלי החיים ואין ההפסד בה מצוי כבהם שאפשר שימותו, וכן תעשה לכל אבדת אחיך - מכל כלי ביתו אף על פי שאין חביבין כשמלתו אשר יכסה בה:

ועל מדרש רבותינו (ספרי מה, ב"מ ל א) הוסיף עוד בכאן דברים רבים, כגון והתעלמת, פעמים שאתה מתעלם, השב, אפילו מאה פעמים (ב"מ לא א), תשיבם, אפילו לגנתו ולחברתו (שם), והחזירה בסימנים, ודברים אחרים נדרשים בפרשה:

(ב) ואם לא קרוב אחיך אליך - שאינו קרוב אצלך, כי אינך מתחייב ללכת אל ארץ אחרת עם האבדה להשיבה אליו, או שלא ידעת אותו כלל. ובספרי (תצא מז) אין לי אלא קרוב, רחוק מנין, תלמוד לומר ולא ידעתו. וא"כ יאמר ואם לא קרוב אחיך אליך בעיך שתשאל עליו ותדענו, יהיה עמך עד דרוש אחיך אותו:

(ד) והוסיף במצות הטעינה להזהיר עליה במצות לא תעשה, כי בתורה אמר (שמות כג ה) עזב תעזב עמו, מצות עשה. ועוד הוסיף "נופלים בדרך", כי שם אמר "רובץ תחת משאו", ולא הזכיר שם רק החמור שדרכו לטעון משוי גדול וירבץ תחתיו. ואמר בכאן "אחיך" ושם "אויבך" ו"שונאך", לאמר תעשה עמו כן וזכור האחיה ותשכח השנאה:

(ו) כי יקרא קן צפור לפניך - גם זו מצוה מבוארת מן אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב כח). כי הטעם בשניהם לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם, או שלא יתיר הכתוב לעשות השחתה לעקור המין אע"פ שהתיר השחיטה במין ההוא, והנה ההורג האם והבנים ביום אחד או לוקח אותם בהיות להם דרוך לעוף כאלו יכרית המין ההוא:

וכתב הרב במורה הנבוכים (ג מח) כי טעם שלוח הקן וטעם אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, כדי להזהיר שלא ישחוט הבן בעיני האם כי יש לבהמות דאגה גדולה בזה, ואין הפרש בין דאגת האדם לדאגת הבהמות על בניהם, כי אהבת האם וחנותה לבני בטנה איננו נמשך אחרי השכל והדבור אבל הוא מפעולת כח המחשבה המצויה בבהמות כאשר היא מצויה באדם. ואם כן, אין עיקר האיטור באותו ואת בנו רק בבנו ואותו, אבל הכל הרחקה. ויותר נכון, בעבור שלא נתאכזר. ואמר הרב ואל תשיב עלי ממאמר החכמים (ברכות לג ב) האומר על קן צפור יגיעו רחמך, כי זו אחת משתי סברות, סברת מי שיראה כי אין טעם למצות אלא חפץ הבורא, ואנחנו מחזיקים בסברה השניה שיהיה בכל המצות טעם. והוקשה עליו עוד מה שמצא בב"ר (מד א) וכי מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף, הא לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות שנאמר (משלי ל ה) כל אמרת אלוה צרופה:

וזה הענין שגזר הרב במצות שיש להם טעם, מבואר הוא מאד כי בכל אחד טעם ותועלת ותקון לאדם, מלבד שכן מאת המצוה בהן יתברך. וכבר ארז"ל (סנהדרין כא ב) מפני מה לא נתגלו טעמי תורה וכו', ודרשו (פסחים קט א) ולמכסה עתיק, זה המגלה דברים שכסה עתיק יומין ומאי ניהו טעמי תורה. וכבר דרשו בפרה אדומה (במדב"ר יט ג ד), שאמר שלמה על הכל עמדתו, ופרשה של פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני (קהלת ז כג), ואמר ר' יוסי בר' חנינא אמר לו הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה אדומה אבל לאחרים חקה, דכתיב (זכריה יד ו) והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון, יקפאון כתיב, דברים המכוסים מכס בעולם הזה עתידין להיות צפויים לעולם הבא, כהדין סמיא דצפי, דכתיב (ישעיה מב טז) והולכתי עורים בדרך לא ידעו, וכתיב (שם) אלה הדברים עשיתים ולא עזבתים, שכבר עשיתים לר' עקיבא. הנה בארו שאין מניעות טעמי תורה ממנו אלא עוררן בשכלנו, ושכבר נתגלה טעם החמורה שבהם לחכמי ישראל, וכאלה רבות בדבריהם, ובתורה ובמקרא דברים רבים מודיעין כן, והרב הזכיר מהן:

אבל אלו ההגדות אשר נתקשו על הרב, כפי דעתי ענין אחר להם, שרצו לומר שאין התועלת במצות להקב"ה בעצמו יתעלה, אבל התועלת באדם עצמו למנוע ממנו נזק או אמונה רעה או מדה מגונה, או לזכור הנסים ונפלאות הבורא יתברך ולדעת את השם. וזהו "לצרף בהן", שיהיו ככסף צרוף, כי הצורף הכסף אין מעשהו בלא טעם, אבל להוציא ממנו כל סיג, וכן המצות להוציא מלבנו כל אמונה רעה ולהודיענו האמת ולזכרו תמיד:

ולשון זו האגדה עצמה הזכרה בילמדנו (תנחומא שמיני ח) בפרשת זאת החיה, וכי מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט בהמה ואוכל או נוחר ואוכל כלום אתה מועילו או כלום אתה מזיקו, או מה איכפת לו בין אוכל טהורות או אוכל טמאות, אם חכמת חכמת לך (משלי ט יב), הא לא נתנו המצות אלא לצרף את הבריות, שנאמר (תהלים יב ז) אמרות ה' אמרות טהורות, ונאמר כל אמרת אלוה צרופה, למה, שיהא מגין עליך. הנה מפורש בכאן שלא באו לומר אלא שאין התועלת אליו יתעלה שיצטרך לאורה כמחושב מן המנורה, ושיצטרך למאכל הקרבנות וריח הקטרת, כנראה מפשרויהם. ואפילו הזכר לנפלאותיו שעשה שצוה לעשות לזכר ליציאת מצרים ומעשה בראשית, אין התועלת לו, רק שנדע אנחנו האמת ונזכה בו עד שנהיה ראויים להיות מגן עלינו, כי כבודנו וספרנו בנפלאותיו מאפס ותוהו נחשבו לו:

והביא ראיה מן השוחט מן הצואר והעורף לומר שכולם לנו ולא להקב"ה, לפי שלא יתכן לומר בשחיטה שיהא בה תועלת וכבוד לבורא יתברך בצואר יותר מהעורף או הניחור, אלא לנו הם להדריכנו בנתיבות הרחמים גם בעת השחיטה. והביאו ראיה אחרת, או מה איכפת לו בין אוכל טהורות והם המאכלים המותרים, לאוכל טמאות והם המאכלים האסורים, שאמרה בהם התורה (ויקרא יא כח) טמאים המה לכם, ורמז שהוא להיותנו נקיי הנפש חכמים משכילי האמת. ואמרם אם חכמת חכמת לך, הזכירו כי המצות המעשיות כגון שחיטת הצואר ללמדנו המדות הטובות, והמצות הגדורות במינין לזקק את נפשותינו, כמו שאמרה תורה (שם כ כה) ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא, א"כ כלם לתועלתנו בלבד. וזה כמו שאמר אליהו (איוב לה ו) אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו, ואמר (שם פסוק ז) או מה מידך יקח. וזה דבר מוסכם בכל דברי רבותינו:

ושאלו בירושלמי בנדרים (פ"ט ה"א) אם פותחין לאדם בכבוד המקום בדברים שבינו לבין המקום, והשיבו על השאלה הזאת, אי זהו כבוד המקום כגון סוכה שאיני עושה לולב שאיני נוטל תפילין שאיני מניח, והיינו כבוד המקום, משמע דלנפשיה הוא דמהני, כהדא אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח, אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו. הנה בארו שאפילו הלולב והסוכה והתפילין שצוה בהן שיהו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים, אינן לכבוד ה' יתברך, אבל לרחם על נפשותינו. וכבר סדרו לנו בתפלת יום הכפורים, אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך כי מי

